

КООПЕРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ З ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ КАТАЛОГІВ

У статті висвітлено досвід співпраці освітянських бібліотек України щодо обміну електронними записами аналітичного розпису періодичних видань.

Ключові слова: електронний каталог, обмін записами, мережа освітянських бібліотек, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

У сучасному світі інновації стали обов'язковою умовою розвитку суспільного життя. Бібліотеки, які є невід'ємною складовою динаміки економіки, науки і освіти, нині перетворюються з книгосховищ на сучасні інформаційні центри. У роботі сучасної бібліотеки інновації пов'язані передусім з впровадженням сучасних комп'ютерних та телекомунікаційних технологій. Один зі шляхів – корпоративна (часто використовується також термін – «кооперативна») діяльність бібліотек. Бібліотечною корпорацією (кооперацією) зазвичай називають об'єднання декількох бібліотек для реалізації спільних цілей і завдань, у першу чергу пов'язаних зі створенням і комплексним використанням інформаційних ресурсів. Функціонування бібліотек у рамках корпорацій передбачає наявність тісних професійних зв'язків між учасниками, обов'язкове виконання єдиних правил та норм, узгоджені рішення та дії, направлених на кінцевий результат.

Накопичений досвід щодо створення, розвитку корпоративних проектів і практики побудови взаємодії бібліотек на сучасному етапі найповніше представлений у працях таких зарубіжних і вітчизняних бібліотекознавців, як Я. Л. Шрайберг [14; 15], Ф. С. Воройський [3; 4], Н. В. Соколова [12; 13], О. В. Ліндеман [7; 8], І. О. Давидова [5], Т. Павленко [9], Т. Ярошенко [16] та інші, у щорічних матеріалах і доповідях Міжнародних конференцій «Бібліотеки та асоціації в світі, що змінюється: нові технології та нові форми співробітництва», «Бібліотеки та інформаційні ресурси в сучасному світі науки, культури, освіти та бізнесу» [1; 2]. Відомі численні приклади корпоративних об'єднань бібліотек у багатьох країнах світу, найзначніші з них – корпорації OCLC/PICA (Online Computer Library Center/Project for Integrated Catalog Automation) та RLIN (Research Libraries Information Network). Основними завданнями цих об'єднань є: створення систем корпоративної каталогізації, підтримка та надання доступу різним категоріям користувачів до зведених електронних каталогів. У 2001 р. з ініціативи бібліотек Саратова, Челябінського та Удмуртського державного і Самарського авіаційно-космічного університетів стартував проект «Міжрегіональний аналітичний розпис статей» (МАРС), мета якого – скорочення витрат на

формування бази даних аналітичних бібліографічних записів на статті з періодичних видань. На сьогодні проект об'єднує 187 бібліотек різних систем і відомств і вийшов за межі Росії: до нього приєдналися бібліотеки з України, Білорусі, Казахстану.

Асоціація регіональних бібліотечних консорціумів (АРБІКОН) (Росія) була створена у 2002 р. для координації діяльності бібліотек із підвищення якості сервісів за рахунок модернізації управління бібліотечними ресурсами при об'єднанні в бібліотечні консорціуми. З метою спільного мережевого створення й використання інформаційних ресурсів бібліотеками, скорочення трудовитрат, підвищення якості каталогізації бібліотека Академії управління при президентові Республіки Білорусь в 2005 р. стала ініціатором створення LibKARD – республіканського бібліотечного консорціуму з аналітичного розпису документів.

В Україні впровадженням корпоративних проектів займаються національні та державні бібліотеки, зокрема Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна парламентська бібліотека України. Цікавим є досвід бібліотеки Харківського національного університету внутрішніх справ, Центрального українського кооперативного каталогу (ЦУКК), що реалізується з ініціативи Кіровоградської ОУНБ ім. Д. І. Чижевського, Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка та Асоціації сучасних інформаційних бібліотечних технологій (АСІБТ), Донецької обласної універсальної наукової бібліотеки, корпорації медичних бібліотек, Корпоративної мережі бібліотек м. Маріуполя тощо.

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського – головна бібліотека мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України – одним із пріоритетних своїх завдань вважає формування повноцінного всеукраїнського галузевого ресурсу як сегменту інформаційного простору держави на базі бібліотеки у традиційній та електронній формі [10]. З метою системного інформаційного забезпечення розвитку освіти і науки колективом ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у 2009 р. розпочато обмін електронними записами (ЕЗ) аналітичного розпису періодичних видань з освітянськими бібліотеками України.

Основні цілі обміну:

- спільне створення бібліографічних описів документів та поповнення бази даних (БД) «Періодика» електронного каталогу (ЕК) у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та мережі освітянських бібліотек;
- сприяння якісному інформаційному забезпеченню користувачів бібліотек;
- модернізація управління бібліотечними ресурсами при опрацюванні документів;
- оперативне використання інформаційних ресурсів віддалених бібліотек через Інтернет.

Діяльність даного проекту базуватиметься на визнаних в усьому світі кооперативних принципах:

1. *Добровільне і відкрите членство.* Кооперативи є добровільними організаціями, відкритими для всіх, хто може користуватись їх послугами та готовий взяти на себе відповідальність, пов'язану з членством.

2. *Демократичний членський контроль.* Кооперативи є демократичними організаціями, які контролюються своїми членами. Члени беруть участь у розробці стратегії кооперативу та прийнятті рішень.

3. *Автономія і незалежність.* Кооперативи є автономними організаціями самопомоги, що контролюються своїми членами.

4. *Освіта, підвищення кваліфікації, інформація.* Кооперативи дбають про освіту та підвищення кваліфікації своїх членів, аби кожен із них міг робити ефективний внесок у розвиток свого кооперативу.

Перед початком роботи були розроблені етапи створення проекту: підготовчий, основний, заключний. На першому етапі визначилися учасники обміну, уточнювався список журналів для аналітичного опису та список обов'язкових для заповнення полів. Першими учасниками обміну стали бібліотеки-користувачі програмного продукту «ІРБІС». На 1.10.2010 р. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського налагодила співпрацю з Миколаївською науково-педагогічною бібліотекою, вишівськими бібліотеками (наукова бібліотека Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова, бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського, Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка, Кримського гуманітарного університету (м. Ялта), Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів (м. Херсон)) та іншими книгозбірнями. Після проведення тестового обміну опису журналів був складений перелік обов'язкових для заповнення полів: назва статті, автор, відомості про джерело, в якому опублікована стаття, предметна рубрика, ключові слова, персоналія та анотація, якщо назва статті не розкриває її змісту. На першому етапі виникли проблеми, які необхідно було вирішувати. Якість записів, що створюють учасники проекту, різна. Усі бібліографічні записи, надіслані бібліотеками, у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського переглядаються і у разі необхідності редагуються. З метою досягнення необхідного рівня ведеться листування з бібліографами бібліотек-партнерів. За рік роботи можна підвести перші підсумки. З травня 2009 р. по жовтень 2010 р. ЕК ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського поповнився на 2641 запис, з них за вісім місяців 2009 р. – 680 записів, за дев'ять місяців 2010 р. – 1961 запис. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського надіслала бібліотекам-учасникам обміну 5317 записів, з них за вісім місяців 2009 р. – 2428, за дев'ять місяців 2010 р. – 2889. Спільними зусиллями учасників обміну розписується 54 назви журналів України та Росії з питань педагогіки і психології, зокрема: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського – 24, Миколаївською науково-педагогічною бібліотекою – 8, науковою бібліотекою Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова – 4, бібліотекою Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського – 2,

бібліотекою Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка – 10, бібліотекою Кримського гуманітарного університету (м. Ялта) – 5, бібліотекою Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів (м. Херсон) – 1.

Перший етап співпраці показав, що в рамках проекту мають постійно діяти такі органи:

- координаційна рада (здійснює координацію робіт усередині проекту й поза ним);
- програмно-технічна рада (консультує учасників про роботу із програмним забезпеченням);
- методична рада (працює над єдиною методикою створення аналітичного бібліографічного опису документа, консультує учасників проекту стосовно правил заповнення полів бази даних);
- рада з підвищення кваліфікації (консультує бібліотек-учасниць щодо підготовки бібліографічних записів);
- служба електронної доставки документів.

Другий етап проекту розпочався з підготовки фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського нормативно-методичних документів, які отримає кожна бібліотека-учасниця:

- договір, який регламентує спільну діяльність та обов'язки учасників;
- список журналів із зазначенням бібліотек, відповідальних за аналітичний розпис;
- інструкція щодо заповнення полів, в якій наведені детальний опис заповнення кожного поля, приклади заповнення для різних випадків;
- список предметних рубрик, який необхідний для упіфікації занесення інформації в пошукові поля;
- методичні рекомендації із заповнення поля «Ключові слова»;
- методика анотування;
- технологія прийому-передачі даних.

Створенню нормативно-методичних документів у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського приділяється особлива увага, оскільки записи, отримані від бібліотек-учасниць, повинні бути однакової повноти та якості. Розроблені інструкції та рекомендації стануть обов'язковими до виконання всіма учасниками проекту.

Слід зауважити, що досвід спільної роботи освітянських бібліотек наочно доводить перспективність кооперативного підходу, що забезпечує:

- вільний та широкий доступ всіх категорій користувачів до бібліотечно-інформаційних ресурсів;
- скорочення економічних і фізичних витрат учасників кооперативних робіт на створення й підтримку ЕК завдяки одноразовому уведенню бібліографічного запису та його багаторазовому використанню всіма учасниками й користувачами;
- підвищення кваліфікації персоналу;
- обмін досвідом між учасниками проекту;

- підвищення ефективності й оперативності обслуговування;
- підвищення рейтингу бібліотек.

Координація та кооперація зусиль необхідні для задоволення інформаційних потреб сучасного користувача, забезпечення оперативного доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів, зокрема ЕК. Саме тому співпраця та взаємодія бібліотек є надзвичайно перспективними.

Література

1. Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества [Электронный ресурс] : материалы Междунар. конф. – Электрон. дан. – М., 1999–2003. – Режим доступа: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/index21.html>. – Загл. с экрана.

2. Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса [Электронный ресурс] : материалы Междунар. конф. – Электрон. дан. – М., 2004–2008. – Режим доступа: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/index21.html>. – Загл. с экрана.

3. *Воройский, Ф. С.* Корпоративные автоматизированные библиотечно-информационные системы: состояние, принципы построения и перспективы развития : аналит. обзор / Ф. С. Воройский, Я. Л. Шрайберг. – М. : [б. и.], 2003. – 129 с.

4. *Воройский, Ф. С.* Региональные корпоративные библиотечные системы России: опыт последних трех лет глазами участников движения [Электронный ресурс] / Воройский Ф. С., Шрайберг Я. Л. – Электрон. дан. – Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua/articles/crimea/2002/sec1114/Doc2.HTML>. – Загл. с экрана.

5. *Давидова, І. О.* Корпоративні бібліотечні об'єднання як результат формування сильної комунікаційної стратегії / І. О. Давидова // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. / М-во культури і туризму України, Харк. держ. акад. культури, Акад. мистецтв України, Ін-т культурології. – Х., 2009. – Вип. 25. – С. 68–75. – Бібліогр.: 5 назв.

6. *Замуруев, Э. Н.* Корпоративные библиотечные сети вузов и информационно-образовательные порталы / Э. Н. Замуруев // 10-я международная конференция «Крым-2003». – М. : ГПНТБ России, 2003. – Т. 3. – С. 981–985.

7. *Линдеман, Е. В.* Организационные и технологические основы создания корпоративных информационных ресурсов библиотечных консорциумов [Электронный ресурс] : автореф. дис. ... канд. техн. наук : 05.25.05 «Информ. системы и процессы, прав. аспекты информатики» / Елена Владимировна Линдеман. – Электрон. дан. – Режим доступа: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/222627.html>. – Загл. с экрана.

8. *Линдеман, Е. В.* Особенности организации и технологии создания информационных ресурсов в развивающейся корпорации на современном этапе: опыт Корпоративной сети московских библиотек / Е. В. Линдеман // Науч. и техн. б. кн. – 2004. – № 3. – С. 55–59.

9. *Павленко, Т.* Модель корпоративного проекта по формированию сводного электронного каталога: из опыта медицинских библиотек Украины / Татьяна Павленко // Бібл. форум України. – 2010. – № 1. – С. 21–26. – Бібліогр.: 16 назв.

10. *Рогова, П. І.* Інформаційний простір України: роль освітянських бібліотек у його формуванні / Павла Іванівна Рогова, Наталія Володимирівна Вараксіна // Інформаційні технології і засоби навчання [Електронний ресурс] : електрон. наук. фахове вид. / НАПН України, Ін-т інформ. технологій і засобів навчання, Ун-т менеджменту освіти. – Електрон. дані. – Режим доступу:

<http://www.nbuuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em7/content/08rpifii.htm>. – Назва з екрана.

11. *Саломатова, О. И.* Влияние корпоративных проектов на инновационную деятельность библиографов / О. И. Саломатова // Науч. и техн. б-ки. – 2005. – № 12. – С. 47–54. – Библиогр.: 5 назв.

12. *Соколова, Н. В.* Библиотечные консорциумы: куда ведут технологии... [Электронный ресурс] / Н. В. Соколова – Электрон. дан. – Режим доступа: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2003/trud/tom2/222/Doc7.HTML>. – Загл. с экрана.

13. *Соколова, Н. В.* Библиотечный консорциум Санкт-Петербурга RUSLANet – новый этап развития [Электронный ресурс] / Н. В. Соколова – Электрон. дан. – Режим доступа: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2001/tom/sec11/Doc2.HTML>. – Загл. с экрана.

14. *Шрайберг, Я. Л.* Сравнительный анализ деятельности и перспектив развития отечественных и зарубежных библиотечных консорциумов. Часть 1 / Я. Л. Шрайберг, Е. В. Линдеман // Науч. и техн. б-ки. – 2005. – № 7. – С. 5–15. – Библиогр.: 8 назв.

15. *Шрайберг, Я. Л.* Сравнительный анализ деятельности и перспектив развития отечественных и зарубежных библиотечных консорциумов. Часть 2 / Я. Л. Шрайберг, Е. В. Линдеман // Науч. и техн. б-ки. – 2005. – № 8. – С. 5–17. – Библиогр.: 10 назв.

16. *Ярошенко, Т.* Бібліотечні консорціуми: перспективи розвитку / Тетяна Ярошенко // Бібл. форум України. – 2006. – № 4. – С. 7–11.